

Emil Heršak

GLOBALIZACIJA – I ETNOJEZIČNI / KOMUNIKACIJSKI RAZMJERI.

U ovom kratkom izlaganju, želim naznačiti neke aspekte problematike koja se razvija sve ubrzanije pred našim očima. Zapravo, želim iznijeti neke ideje o kojima sam u posljednjim godinama više puta razmišljao i nekoliko puta već opisao u objavljenim tekstovima, no o kojima se uvijek može i dalje raspravljati. Ukratko, mogao bih reći da se moja tematika odnosi na etnojezičnu i komunikacijsku dimenziju procesa globalizacije, iako nisam posve siguran je li to najbolji naziv za ovu problematiku. Alternativno, mogao bih reći da se tematika odnosi na širenje, održavanje i/ili odumiranje identiteta u suvremenom povezanom svijetu, na suočavanje s činjenicom da svijet u kojemu živimo nije više isti svijet u kojemu smo se rodili i socijalizirali, i da moramo nekako preispitati logiku koju koristimo u shvaćanju današnjega svijeta. Dobro je postaviti i pitanje koliko je ta logika doista logična, uvjetno rečeno matematički logična, i koliko je zapravo logika emocija ili emotivna logika. Smatram da kategorije poput identiteta imaju i objektivnu logičku komponentu, ali da je ta komponenta nerijetko u tijesnoj vezi s emotivnim (subjektivnim) čimbenicima, koji utječe na pozicioniranje društava i odnosno etnonacionalnih zajednica u svijetu. To je možda najvidljivije kad je riječ o jezičnim ili etnojezičnim razmjerima. Na jednoj razini, objektivno, jezik je komunikacijski kod – dakle, sredstvo za prijenos informacija, bez obzira koliko su te informacije po sebi objektivne. Na drugoj razini, jezik je i više od objektivne komunikacije – jer iako različiti jezici mogu imati podjednake objektivne sposobnosti prijenosa informacija, kada sugovornici imaju izbora između dvaju ili više jezika, na jezični izbor utjecat će i drugi čimbenici, i to ne samo subjektivno bolje ili lošije znanje jednoga ili drugog jezika, nego i osjećaji koji u danom slučaju vrjednuju ovaj ili onaj jezični izbor. U uvjetima globalizacije, takav izbor odnosi se u pravilu na izbor jezika za komuniciranje između ljudi koji imaju različite vlastite jezike, no postoje i veza s odnosom prema vlastitom jeziku, i u širem smislu s odnosom prema vlastitom identitetu. Globalizacijski izbor jezika različito se profilira u tzv. velikim i u tzv. malim narodima. U prvim katkad se čini da i nema potrebe za izborom, jer se globalizacija njima prilagođuje, dok je u drugih taj izbor vrlo važan element u nacionalnoj strategiji. No u malih naroda često dolazi do rascjepa između pobornika dvaju glavnih pristupa – između onih koji ne prihvaćaju neznatnost svoga naroda i/ili identiteta i tzv. »praktičara«, koji uvelike prihvaćaju dominantne tendencije koje globalizacija nameće, katkad pod logikom »tu se ništa ne može«. Bitno je istaknuti, opet, da i jedan i drugi pristup uključuje i emotivnu komponentu.

No morao bih sada preći na neke konkretnije probleme.

Shvaćanje globalizacije

Prvo, razumljivo, treba odrediti uopće što je globalizacija. Ima više definicija, no mislim da se općenito može reći da je globalizacija proces intenziviranja veza između ljudi u svim dijelovima svijeta na razini svakodnevnog života. Intenziviranje znači da te veze postaju i sve češće i sve jače, odnosno sveprisutnije, u svim sferama života. Štoviše, smanjuje se mogućnosti, da tako kažem, nepovezanog djelovanja. U ekonomskom životu to je očito. Već dugo vremena ekonomije svih zemalja u svijetu toliko su povezane da se nijedna ne može izolirati od drugih, bez ozbiljnih posljedica za vlastiti ekonomski razvitak. Intenziviranje međusobnih veza u ekonomskoj sferi u prošlom je stoljeću pokrenulo procese združivanja i na političkom planu, što je više-manje jasno u primjeru Europske unije – premda stručnjaci ni danas ne znaju točno kako bi definirali Europsku uniju. Doduše, ekonomska povezivanja, nakon kojih slijede jače političke međuveze, nisu nešto tipski novo, pa ne bih ih smatrao okosnicom globalizacije. Mnogo je važnija velika informatička revolucija, koja se počela osjećati – barem u hrvatskom prostoru – negdje u prvom dijelu osamdesetih godina prošloga

stoljeća. Da krajnje pojednostavim stvari, mislim na razvitak osobnih računala, Interneta i na mogućnosti koje se nude, od elektronske pošte, nadalje.

Ta je revolucija doista bila impresivna, i pošto se odvijala upravo geometrijskom brzinom pred našim očima mislim da nema dvojbe u tome da ju označimo kao revoluciju, i to kao pravu civilizacijsku revoluciju. Prijašnje civilizacijske revolucije bile su u pravilu vrlo postupne. Pomislimo samo na jednu od važnijih u prošlosti, ako ne i najvažniju, na neolitsku revoluciju. Posljedice neolitske revolucije svuda su oko nas i danas: naseljeni gradovi, velike populacije, zarazne bolesti, borbe za održavanje granica (čak i u Europi »bez granica«), politička vlast, vezanost za zavičaj ili domovinu, a možda bismo mogli uključiti i lokalne identitete i/ili oblike etničnosti, premda se etničnost kao takva može (po svemu sudeći) izvesti iz predneolitskih okvira. No koliko znamo, neolitska revolucija trajala je vrlo dugo, po nekoliko tisućljeća, dok se današnja informatička revolucija razvila u nekoliko desetljeća, a ostaje i otvoreno pitanje koliko će se i dalje razviti.

Prisjetimo se malo kako je to išlo u Hrvatskoj, i drugdje, jer su računala dugo vremena bila isključivo područje stručnjaka, a u prvim desetljećima poslije drugoga svjetskog rata, tko se htio ozbiljno baviti računalima, morao je zapravo otići u inozemstvu. U nas su tada postojale male mogućnosti. Poslije su se obrazovali stručnjaci, ali pomisao da bi netko imao računalo u kući, tim više s obzirom na tadašnji životni standard, činila se suludom, čak na početku 1980-ih godina. Baš sam se tada našao u situaciji da komentiram jednu knjigu, koja je govorila o novim informatičkim mogućnostima i predviđala svijet osobnih računala. Autor je smatrao da će te mogućnosti temeljito promijeniti društvo, pa i socijalističko samoupravno društvo u kojem smo tada živjeli. U biti, odbacio sam njegove argumente: prvo, sve mi se to činilo kao »traktorska poezija« ili neprikladni futurizam, a drugo, trenutno stanje u zemlji – i ekonomsko i društveno u širem smislu – bilo je još tako daleko od predloženoga ideala i toliko fokusirano na prizemne egzistencijalne probleme, da nisam ni u snu mogao zamisliti da bi se autorova slika mogla ostvariti u bliskoj budućnosti. No ipak se ostvarila.

I opet da se prisjetimo.

Prvo, baš početkom 1980-ih napredniji ljubitelji elektronike počeli su nabavljati mala računala koja su se priključivala na televizijske prijemnike. Te sprave, pod imenima Atari, Commodore i Sinclair, izgledale su kao igračke – i korisnici su se doista često njima igrali. Neku veću korisnost, nisam u to vrijeme prepoznavao. A onda tek 5-6 godina poslije, stvari su se promijenile. Tada sam i sam nabavio svoje prvo stolno računalo, koje je služilo gotovo isključivo za pisanje tekstove. Morao sam dograditi hrvatska slova, mučio sam se ispisom, no to je bio velik korak naprijed od vremena kada sam kucao po staroj pisačkoj mašini i čekao nervozno da se korekturni lak osuši nakon svakog tipfelera. Ipak, i to je i dalje izgledalo jednostavno, jer sam imao tek mnogo bolju pisačku mašinu. Ali tek kada sam shvatio njezine druge mogućnosti, uglavnom grafičke, dogodio se idući preokret, i to mnogo važniji.

Negdje potkraj osamdesetih godina, svakom je znanstveniku u Hrvatskoj postalo barem teorijski moguće pristupiti Internetu. No znamo kako je to tada izgledalo – čekanje po nekoliko sati za modemske veze, vrlo spor prijenos podataka, često rušenje veza, skromni dvobojni i uglavnom tekstualni grafički prikaz. I osim toga, nije bilo garancija da bi se na mreži našli traženi podaci ili osobe. Podaci su se tek unosili, i mnogi ljudi još nisu imali osobna računala, ili se nisu koristili elektronskom poštom.

Danas je bitno drukčije. Kada želim neku informaciju, prvo pretražim sve što mogu naći na Internetu. Osim toga, komuniciram s ljudima koji žive u udaljenim dijelovima svijeta gotovo svakodnevno. I to me vraća na prije spomenutu definiciju, po kojoj je globalizacija proces intenziviranja veza između ljudi u svim dijelovima svijeta na razini svakodnevnog života. Danas mogu bez problema kontaktirati prijatelje u Rimu ili u Moskvi, svoju sestru u Bruxelles, čak i punicu s azijske strane Urala, u nekoliko minuta. Uz malo dodatne tehnike,

mogao bih izravno razgovarati s njima, dok ih gledam na ekranu, no ta je tehnika zasad još u razvitku, premda će vjerojatno već biti potpuno dostupna i jednostavna za uporabu za par godina. Ukratko, ako želim, mogu virtualno održavati veze s ljudima iz čitavoga svijeta, a da se ne udaljim ni kilometar iz Zagreba. Također mogu provjeravati znanje, odnosno informacije iz dalekih zemalja, ili pak kupovati mnoštvo stvari, od knjiga do nekretnina, jednostavnim klikom na mišu.

Sve je to zacijelo poznato. Informatička revolucija doista je revolucija, čije posljedice, koje duboko utječu na naše živote, vidimo svaki dan. I spomenuo sam da je riječ o civilizacijskoj revoluciji, tipski sličnijoj neolitskoj revoluciji nego političkim i građanskim prevratima poput američke, francuske ili ruske revolucije. Ipak, kao i potonji primjeri, informatička revolucija prenosi i ideološke momente, kao i nasilje ili izazove ljudima i narodima koje zahvaća. Naime, poznato je da je Internet, kao najizrazitiji dio informatičke revolucije, nastao u SAD-u, u sklopu vojnih istraživanja, kao što je poznato da se informatika ključno razvila upravo u toj zemlji. Povijesni kontekst također je jasan. Poslije drugoga svjetskog rata, rastuća privredna moć SAD-a, oslonivši se na nasljeđe Britanskoga imperija, prenijela je engleski jezik i angloameričku kulturu diljem svijeta. I zbog toga, glavna struja globalizacije potkraj dvadesetoga stoljeća također se odvijala preko engleskoga jezika i u smjeru širenje angloameričke kulture. U pojedinim slučajevima to ne mora biti tako – primjerice, kada komuniciram s prijateljima i rođacima u inozemstvu, najčešće se koristim hrvatskim (uglavnom u takvim primjerima), zatim talijanskim i ruskim jezikom. Služim se katkad i engleskim, ali samo u slučajevima kada nemam drugoga izbora, recimo kada zatražim neku znanstvenu informaciju iz zemlje, čiji jezik ne poznajem. I u tim slučajevima, odgovori katkad stižu i katkad ne, što se rjeđe događa kada koristim druge jezike. Ali koji je razloga to? Mislim da postoje dva razloga. Prvo i osnovno: bez obzira na ideologiju o engleskom jeziku kao općem svjetskom jeziku i bez obzira na trenutnu raširenost engleskoga u svijetu, golemu većina ljudi u svijetu ne zna engleski. Drugo, kada netko iz Hrvatske napiše pismo osobi u Italiji, Rusiji, Francuskoj, itd. na njihovom jeziku, pokreće se mehanizam simpatičnosti i iznimnosti, pa je odgovor mnogo vjerojatniji nego ako bi se pismo napisalo na engleskom. Jasno, u nekim slučajevima i prvi spomenuti razlog djeluje – u Rusiji, pogotovo, velika većina ljudi uopće ne zna engleski, a mnogi nemaju ni potrebu da ga nauče. Možemo odgovoriti – pa što će nam Rusija, u Hrvatskoj težimo prema razvijenom Zapadu, itd. No kako mi je jedan prijatelj ekonomist jednom rekao, ako je BP odlučio investirati milijarde i milijarde dolara u Rusiju, onda je to kapitalni razlog da se mi u Hrvatskoj moramo zainteresirati za tu zemlju! I još je lakše jer Hrvati mogu naučiti ruski mnogo lakše nego engleski, i to doista *mnogo* lakše.

No sada već prelazim na ključni dio izlaganje, o etnojezičnim razmjerima i komunikacijskim razmjerima u globaliziranom svijetu.

Hrvatska i njezin komunikacijski kod sa svijetom

Nešto je puzećim korakom postalo normom u Hrvatskoj, a da za to nema ni zakonsku osnovu, a mislim ni racionalnu osnovu. Naime, engleski je postao naš drugi "službeni jezik". Prvo, pogledajmo nove hrvatske osobne iskaznice – i usporedimo ih s osobnim iskaznicama drugih europskih zemalja. Naš trenutni dizajn, tj. isti slog za nacionalni jezik i za engleski, ima još samo jedna druga zemlja u Europi ili možda dvije zemlje. Naime, nove hrvatske osobne iskaznice su najsličnije bugarskima i možda bosanskohercegovačkima. Slovencima nije palo na pamet da engleski uvedu na osobne iskaznice (barem dosada), i jasno to nisu učinili ni Talijani, ni Francuzi. Nijemci su ga uveli, ali u malom slogu, ispod njemačkog, da bi se znalo koji je jezik u službenoj uporabi u Njemačkoj, dok su Švicarci i Belgijanci uvrstili engleski na posljednjem mjestu, nakon ostalih jezika, ali te zemlje i nemaju vlastiti nacionalni jezik. Čini se da je puzeći uspon engleskoga prema službenom statusu započeo još za vrijeme Jugoslavije, no u Hrvatskoj je to postalo očito gotovo odmah poslije samostalnosti. Sjetimo se prvih novih vozačkih dozvola. Ni danas ne znam iz kakve je samovolje došlo do tiskanja prvih dozvola s

oznakom CRO, a ne HR. I država i građani morali su platiti prvo za tiskanje tih dozvola i zatim za njihovu zamjenu, kad se uspostavila da prema preporuci međunarodnih agencija za standarde, nove oznake zemalja trebaju biti u skladu s izvornim oblicima. Netko je vjerojatno tada pomislio da ćemo se predstaviti svijetu kao CROATIA, i ne kao HRVATSKA, a popri- lično sam siguran da se nije mislilo na latinski CROATIA ili stariji oblik CHROATIA, nego na engleski CROATIA (izgovoreno *Kroejša*). I na kraju se stiglo i do dizajna trenutnih osobnih iskaznica. (Srećom, stare iskaznice još vrijedi i ne pada mi na pamet da svoju zamijenim, sve dok ovakva samovolja traje).

No dobro, to je jedno – drugo je što se zbilo u školstvu. Imaju li hrvatski građani pravo da svoje dijete školuje bez učenja engleskoga jezika. Da razumijemo, osobno smatram da se engleski jezik mora ne samo uključiti, nego i poticati u školama, ali – pogledajmo školske programe – engleski je postao obvezni predmet svuda. Smatram da se učenici moraju upo- znati s barem jednim stranim jezikom, ali zašto je engleski postao neizborni. Jasno, u pri- vatnim školama, već prema njihovim koncepcijama, neki strani jezici mogu biti obvezni: u talijanskim manjinskim školama to mora biti talijanski, u mađarskim – mađarski, a ako bi u hrvatskoj bile privatne vjerske škole, recimo za pripadnike židovske religije, bilo bi sasvim normalno da u njima hebrejski bude obvezni. Mogu postojati i takve škole u kojima je i engleski obvezni. Ali na razini državnoga školstva to je logički neodrživo (i može se smatrati čak neustavnim potezom).

Opet, puzećim korakom engleski je postao drugi službeni jezik. I još važnije, nisam primijetio ni neke prosvjede, osim par grafita na uličnim oglasnim pločama, u smislu da je hrvatski jezik službeni u Hrvatskoj, pa ne treba koristiti engleski (konkretno na reklamama za sok »Chappy«, u vezi s tekstom – *don't worry be Chappy*).

Dok ovo govorim, vrlo sam svjestan da se izlažem kritici, pa će možda netko pomisliti da mi je nakana napasti engleski jezik.

Ne, apsolutno nije tako. Engleski jezik ima svoje mjesto, ali baš to – on ima svoje mjesto, i bez obzira koliko je engleski danas koristan u globalnoj komunikaciji, to je trenutno stanje i bilo bi pogubno, kao već i jest, da hrvatski identitet u školstvu i drugdje orijentiramo prema konceptu engleskoga jezika kao najvažnijeg od svih drugih jezika, pa na kraju i od našeg vlastitoga. Međutim, kada iznosim svoje tvrdnje, obično čujemo odgovore tipa: u redu, no tu se ništa ne može... Stoga ću se vratiti problemu logike i emocija.

Engleski: logika emocija ili emotivna logika

Ne sumnjam da je osobno blagostanje i blagostanje vlastite zemlje cilj većine građana Hrvatske. Prije par dana većina je hrvatskih građana navijala za naše tenisače u Slovačkoj i većina je osjećala veliko zadovoljstvo kad je Hrvatska osvojila Davis cup. To tenisko natjecanje bilo je samo jedno u nizu predstavljanja Hrvatske svijetu, i osim uspjeha koji nije bio oso- bito vezan za hrvatski identitet, dakle tenis, računali smo i na to da nas stranci shvate i cijene općenito. U Slovačkoj to i nije bilo teško, jer oni su znali gdje je Chorvátska, i tko su Chorváti s kojima su dijelili i velik dio svoje povijesti u sklopu povijesne formacije koju mi najradije nazivamo Hrvatsko-ugarskim kraljevstvom. No premda nisam bio na Davis cup-u, gotovo sam siguran da kad su se hrvatski gosti našli sa Slovácima da su komunicirali, ako ne na hrvatsko- slovačkoj mješavini, onda na engleskom. I gotovo sam siguran da su mnogi odmah počeli s engleskim, uz tu i tamo neko simpatično pozivanje na zajedničke riječi.

Sve se to čini praktičnim. Jer izgleda, recimo, da je engleski postao jedini svjetski jezik, pa onda da ne gubimo sile, učimo engleski, pa ćemo se razumjeti, povezati i shvatiti, iako malo tko razmišlja o ekonomičnosti u tom lakom shvaćanju, o naporima koji na kraju krajeva nisu toliko isplativi koliko se čini.

Pa sada nekoliko temeljnih činjenica, ili kako anglofoni vole reći *hard facts*:

Prvo, u rekapitulaciji, engleski se raširio po svijetu kao posljedica dviju povijesnih činjenica – razvitka Britanskoga imperija i uspona bivše britanske kolonije SAD-a poslije drugoga svjetskog rata. Te su činjenice bile povijesno objektivne u smislu imperijalističkog nametanja u sklopu Britanskoga carstva i objektivnih ekonomskih prednosti u usponu SAD-a. Jezik je bio naslijeđen i nametnut, kao u svim drugim usporedivim primjerima. Ukratko, engleski se proširio ne zbog svojih lingvističkih odlika, nego zbog povijesti narode i kulture koji su se njime služili. Za većinu Britanaca i Amerikanaca, to je bio vlastiti jezik.

Drugo, kao vlastiti jezik jedne narodnosne skupine i kulture, engleski je, kao i svaki jezik, prenosio i vrijednosti tih narodnosnih skupina i kultura.

Treće – i ovo je najvažnije – engleski je kao lingvistički sustav vrlo osobit i složen. Taj je jezik nastao na germanskoj osnovi, ali je poprimio velik romanski utjecaj. U stanovitom smislu, riječ je o pidžinu, koji je nastao od 11. stoljeća, nakon što su normanski osvajači pokorili anglosaske žitelje engleske. Gramatika mu uvelike ovisi o kontekstu i frazeologiji, a i rječnik je ovisan o slučajnim jezičnim sudarima, logičnim i osjećajnim analogijama, igrama riječi i naknadnom semantiziranju, koje je katkad krajnje udaljeno od etimoloških korijena (pomislimo samo na riječ *burger*, koji u engleskom više nema veze s originalnim Hamburgerom i gradom Hamburgom, ili o *hot dogu*, koji je iskovan u New Yorku jer jedan žurnalist nije znao kako se piše riječ *Dachshund*-kobasa, pa je jednostavno napisao »vrući pas«). Ako znamo kako se zove pas na engleskom, to nas neće uopće pomoći da shvatimo što je *hot dog*. S jedne strane, takva igra asocijacija može izgledati zanimljiva, no konačni je rezultat to da je danas engleski rječnik apsolutno najveći među svjetskim jezicima, s oko 500.000 jedinica prema posljednjem izdanju Oxfordskoga rječnika. I premda za općenitu komunikaciju ne treba naučiti sve te riječi, omjer riječi koji je nužan za malo složeniju prepisku ipak je veći nego u drugim jezicima, dok je dobitak u smislu semantijske preciznosti upitan. K tome, zbog prevladavanja asocijativnosti, dolazi katkad do posve netočnih interpretacija leksema preuzetih iz drugih jezika. Primjerice, Microsoftov izraz »migracija«, u odnosu na prelazak sa starijih verzija Windowsa na XP, Windows 2003 itd., semantički ne odgovara smislu latinskoga glagola *migrare*, ili imenice *migratio*. Da bi semantički odgovarao, mogli bismo pomisliti na razvitak općeg svjetskog lingvističkog fonda, no ovako ispada da se opet nalazimo u situaciji gradnje kule babilonske – pitamo čovjeka kraj sebe za čekić, on nam daje pilu itd. Riječi tako dobivaju dodatna nepovezana značenja, pa se povećava ne samo ukupan fond riječi, nego i podznačenja pojedinih riječi u ukupnom fondu. I pošto je veza između riječi i značenja, ili između fonetskog oblika i značenja, po definiciji arbitrarna, svaka se veza mora pojedinačno naučiti i zapamtiti. Zaključak je tu jednostavan – što više riječi i značenja, to je jezik teži, bez obzira koliko je njegova formalna gramatika reducirana. No može se reći "u redu, to je tako", ali engleski ipak nema tako složen sustav pisanja kao, recimo, kineski – ali to nas dovodi do četvrte činjenice (tj. problema).

Dakle, *četvrto*, engleski nije kineski – ali prema jednoj procjeni za pisanje 44 fonema u engleskom jeziku, koriste se 1200 kombinacija engleske latinice! A i engleska fonetika poprilično je osobita, i različita pogotovu od hrvatske fonetike i fonetike drugih sredozemnih i srednjoeuropskih jezika. (U engleskom morate jako paziti kada izgovarate, primjerice, riječ za plahtu, ili za list papira, jer ako prevagne fonetski utjecaj hrvatskoga jezika – hmm, govorit ćete o fekalijama – i to uopće nije vic. Radeći usput i kao prevoditelj, naslušao sam se takvih primjera unedogled.)

Napokon, *posljednje* – broj sati koji je potreban da se nauči engleski, ovisi ne samo o složenosti engleskoga po sebi, nego i o udaljenosti tog jezika od našeg materinskog jezika, bilo u gramatici i semantici, bilo u fonetici. Dakako, to je zasad tek logična tvrdnja, jer nisam naišao na mjerodavna empirijska istraživanja, no sasvim sam uvjeren na osnovi primjera iz okruženja, da je za Hrvate objektivno znatno teže naučiti engleski, nego – recimo – talijanski ili ruski. U talijanskom ostaje barem velik dio slične fonetike i pravopis koji je više-manje

predvidiv, dok u ruskom primjeru, nema toliko problema u učenju novih riječi, i sintaksa i gramatika su ili vrlo slične ili barem analogne. Smatram da bi trebalo istražiti točan omjer napora koji je nužan da bi se naučili pojedini strani jezici, međutim zasad, od oka, rekao bih da za engleski treba uložiti najmanje 10–12 godina učenje, za talijanski 4–5 i za ruski 2–3 (ili čak manje).

Nadam se da ću jednoga dana uspjeti dokazati te omjere, koje su zasad bazirane prije svega na vlastite procjene. Međutim, bolje je sada preći na zaključke.

Zaključci

Prvi je moj zaključak da je globalizacijski proces odraz informatičke revolucije koja je doista epohalna, kao što je u davnini bila neolitska revolucija. Ključno je komuniciranje između ljudi iz različitih dijelova svijeta, odmah, u svako vrijeme, i na razini svakodnevice.

Drugi je zaključak, da je globalno kolanje informacija prihvatilo engleski kao svjetski kod i osobito se u tzv. malih naroda taj kod prihvatio kao neminovni, do te mjere da se engleski puzećim korakom nametnuo gotovo kao drugi "službeni jezik" (i tamo gdje to nije).

Treći je zaključak, da je takvo stanje zapravo logički kontradiktorno, i da je utemeljeno više na emotivnoj logici, nego na, uvjetno rečeno, matematičkoj logici, jer engleski nije lak jezik, i jer bi se napor koji je uložen i djelomično izgubljen u učenju toga jezika mogao možda korisnije prenijeti na druge djelatnosti. To opet ne znači da ne treba učiti engleski – svakako ga se može učiti ili poticati njegovo učenje, ali ne kao jedino rješenje, odnosno kao uvijek najvažniji strani jezik. I svakako mu ne treba dati iznimno značenje tamo gdje to nije potrebno, recimo na hrvatskim iskaznicama.

Na kraju, svjestan sam da će ovo što sam rekao naići na otpor, od jedne strane u procjepu između lokalista i »praktičara«, koji nastaju u tzv. malih naroda, među kojima formalno spada i hrvatska sredina. No i formulacija »mali narodi«, čini mi se ideološkom, pa i emotivnom. Katkad tzv. »mali narodi« imaju više izbora, od tzv. »velikih naroda«, jer mogu tražiti primjere i uzore na više strana. Međutim, moglo bi biti i da tzv. »mali narodi«, baš zbog osjećaja da su »mali«, češće pribjegavaju emotivnoj logici tipa – »tu se ništa ne može«. Smatram da bi napokon hrvatska sociologija, antropologija i lingvistika trebale se suočiti s problemom znanstvene analize takvih emocija – dakle analizirati emocije koje su pozitivne i aktivne u odnosu na društveni razvitak (jer nastoje preispitivati neke prihvaćene teze), i emocije koje to nisu, jer prihvaćaju logiku neupitnosti postojećih trendova.

Sažetak

Je li globalizacija opći proces, na dobrobit svih ljudi – da bi svijet bio jedinstven, a dovodi li njezin trenutni oblik (anglojezični i anglokulturni) do boljeg sporazumijevanja u svjetskim razmjerima, ili do nametanja jedne odjelite kulturne formulacije, koja ima vrijednosti po sebi i za druge, ali koja je i osobita, pa zato provincijalna – dakle, ograničena i zapravo suprotna ideologiji koju zagovora. U globalizacijskim razmjerima, neminovno se javlja rascjep između tzv. velikih naroda, koji, tobože, diktiraju proces, i tzv. malih naroda, koji se prilagođavaju, ali i u kojima se javlja unutarnja borba ili rascjep između pobornika njihove ipak-povijesne-važnosti, koji negiraju malenost (što je često netočna ideja, iako alternativa nerijetko prelazi u megalomaniju), i tzv. »praktičnih realista«. Ta druga grupa obično je podjednako emotivno određena, kao i prva, uvjetno rečeno nacionalistička. »Praktičari« znaju kako je – i oni su u trendu, u modi. Ali ne shvaćaju da je njihov moderizam prolazan, i da nestaje sve brže i brže upravo u globalizacijskom svijetu. Oni su moderni, anglojezični (koliko mogu biti), ali su i pod »dojmom«, dakle pod utjecajem ideologije. No trenutna globalizacijska ideologija nije vječna. Kakva globalizacija i za koje mogućnosti – o tome će autor pokušati razviti tezu, da naša sociologija, antropologija i lingvistika moraju se konačno nositi s problemom znanstvene analize emocija – emocija koje su pozitivne u smislu društvenoga razvitka, i emocija koje to nisu.

Ključne riječi: globalizacija, jezik, komunikacija, ideologije, veliki narodi, mali narodi, racionalnost i emocije